

Fransız ressam Delacroix Paris Komünü ayaklanmasını bir tablosunda böyle tasvir etmişti...

Sosyalistlerin ve komünistlerin söylediği Enternasyonal Marşı 19. yüzyılda Paris komünü ayaklanmasının ardından bir işçi tarafından kaleme alınmıştı. Şiir kulaktan kulağa yayılmış, 1888'de Parisli bir tornacı tarafından bestelenmişti. Sovyet devriminin ardından marş bir süre için Sovyetler'in milli marşı oldu. Marşın Osmanlı'ya gelişinin öyküsü...

Uyan artık uykudan uyan...

SELİM KARA

Bu araştırma Tarih ve Toplum dergisini, bu ay çıkacak sayısından kısaltılarak alındı.

Paris Komünü'nün Kanlı Hafta ile sona ermesinden hemen sonra, Komün'e aktif bir şekilde katılan ve temsilci seçilerek Komün, Kamu Hizmetleri Komisyonu üyesi olarak tekstil işçisi Eugène Pottier'in "Enternasyonal" şiirini 29 Haziran 1871 günü Paris'te saklanmakta olduğu bir evde kaleme aldığı söylenir.(1)

Pottier, 4 Ekim 1816 günü Paris'te yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmişti. Bütün ömrü boyunca nakliye, ambalaj ve kumaş baskı işçiliğinin yanı sıra, şiir ve şarkı sözü yazarlığı ile de uğraştı. İlk şiiri olan "Yaşasın Özgürlük"ü 1830 yılında yazdığına, daha henüz 14 yaşında bir çocuktü. 1848 Devrimi'nde aktif bir rol aldı ve sokak çatışmalarına katıldı. 1867 yılında Desen Atelyeleri Sendikası'nı kurarak, I. Enternasyonal'e üye yaptı. 1871'de Paris Komünü'nün dağıtılması üzerine, önce İngiltere'ye ardından da Amerika'ya sığınmak zorunda kaldı. Fransa'ya ancak 1880 yılında geri dönebildi. Paris'te bir yandan Fransız İşçi Partisi'nin kuruluşuyla, diğer yandan da şiirlerini yayına hazırlamakla uğraştı. İlk şiir kitabını 1884 yılında, ikinci kitabı Devrim Şarkıları'nı ise 1887'de yayımladı. "Enternasyonal" şiiri aslında Eylül 1870'te kaleme alınmıştı. Şiire son şeklini ise Komün üyesi Gustave Lefrançais vermişti. Komün dağıtılınca, Pottier şiiri Lefrançais'ye ithaf etti. Bu arada, Gusta-

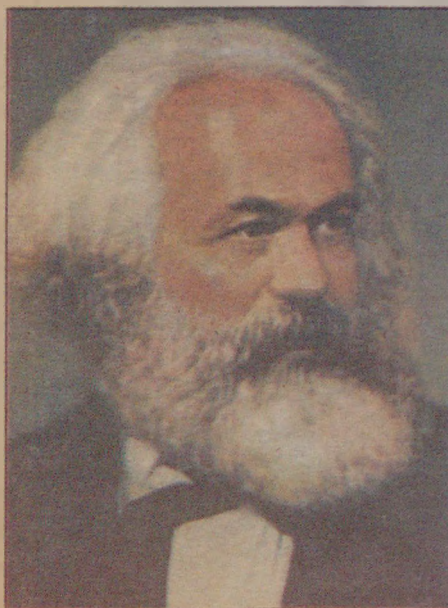
ve Lefrançais'ın ölümüne mahkûm edilmiş ve çareyi Pottier gibi yurtdışına kaçmakta bulmuştu.

Şiirin 29 Haziran 1871 günü Pottier Paris'te saklanırken yazıldığı söylentisi devrimcilerin romantizminden kaynaklanıyordu. Yıllarca kulaktan kulağa söylenerek ve ezberlenerek yayılan şiir, ilk kez 1871 yılında yayımlandı. "Kalkın, ey dünyanın lanetlenmişleri" ("Debout, les Damnés de la terre") dizesiyle başlayan şiir "Dün bir hiçtik, şimdi her şey olalım" ("Nous n'étions rien-donc, soyons tout") dizesiyle doruk noktası-

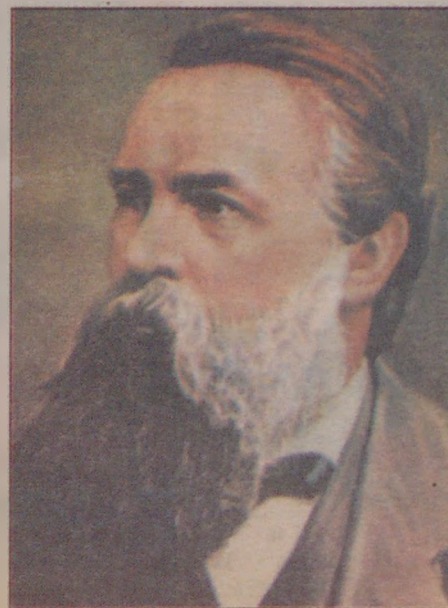
na ulaşmıştı. 1882 yılında Fransız İşçi Partisi'nin kurulmasından sonra, partinin en güçlü olduğu yörelerden Lille'de parti temsilcisi olan Gustave Delory'nin isteği üzerine, Belçika'lı bir tornacı ve sanayi işçisi olarak Pierre Degeyter 15 Temmuz 1888 günü Pottier'in "Enternasyonal" şiirini besteledi. Marş ilk kez 23 Temmuz 1888 günü Lille'li işçiler tarafından Sendika Odası'nın düzenlediği bir toplantıda seslendirildi. Degeyter ve işçi arkadaşları boş vakitlerinde bir bandoda çalışıyor ve düzenlenen çeşitli siyasi toplantılarda konserler veriyorlardı.(2)

Marş tam sekiz yıl sonra ikinci kez, Til şehrinde Jules Guest'in önderliğindeki Fransız İşçi Partisi'nin ondördüncü kongresinde çalındı. Kongreye katılmış olan delegelerden, marşı hemen ezberleyerek kendi bölgelerinde yayılmasını sağlamaları da istenmişti.(3)

1917 Ekim Devrimi'nden sonra, V. I. Lenin'in önderliğinde kurulan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, "Enternasyonal"i kendi milli marşı olarak benimsedi. Daha sonra, Stalin döneminde, 15 Mart 1944 günü Sovyetler Birliği Ulusal Marşı ("Gimn Sovyetskogo Soyuza") ile değiştirildi. 1928 yılına gelindiğinde, III. Enternasyonal'in Moskova'da toplanan 6. Kongresi'ne davetli olarak çağırılan besteci Pierre Degeyter kongreye katılan delegeler tarafından coşkuyla karşılandı. Kongrenin açılışında Degeyter orkestra'yı yönetti ve "Enternasyonal" alkışlarla ve coşkuyla tam üç kez üst üste söylendi. Kongrede bulunanlardan Maurice Thorez, sonradan duygularını "Degeyter ile 1928'de Moskova'daki karşılaşmamızı hatırlıyorum. Enternasyonal'i çalan orkestrayı yönetirken gözyaşlarını tutamamıştı ve üç kez tekrardan sonra orkestra üyeleri kendisini kucaklayarak havaya fırlatmıştı. Ağlamayan kalmamıştı," sözleriyle ifade etmişti. 28 Haziran 1978 tarihli Aydınlik gazetesinde Sarper Özsan "Enternasyonal Marşı'nın bu gücü hiç şüphesiz en başta ideolojisinden ve bu ideolojinin özümленerek güzel ve yetkin bir biçimde şiirleştirilmesinden, ikinci olarak da müziğinin, şiirin özüne uygun bir biçimde bestelenmesinden gelmektedir," demekteydi. Özsan bu coşkulu yazısını "Dün-

Karl Marks...

Friederich Engels...

ya proletaryası kendisine armağan edilen bu değerli şiiri ve müziği bayrak edindi; bugünlere getirdi. Dün yüzlerin, binlerin söylediği Enternasyonal'i bugün milyonlar söylüyor. Yarın milyarlar söyleyecek!" sözleriyle bitiriyordu. Gerçekten de çok güçlü sözleri ve coşkulu bir müziği olan "Enternasyonal", zamanla bütün dillere çevrildi ve "Bütün Dünya İşçileri, Birleşin!" çağrısına kulak veren bütün dünya işçilerinin uluslarüstü ortak marşı haline geldi. V. I. Lenin'e göre, "Bulunduğu ülke neresi olursa olsun, kader nereye sürüklemiş olursa olsun, ülkesinden uzakta ve dilini bilmediği bir yerde ne türlü bir yabancılık duyarsa duysun, bilinçli bir işçi Enternasyonal Marşı aracılığıyla birçok arkadaş, birçok dost edinebilir" di.

"Enternasyonal" bütün sosyalist ve komünist partilerinin resmi olmayan marşı olarak söyleniyor. Eskiden, Sovyetler Birliği'nin milli marşı olarak tanınmış olması nedeniyle "Enternasyonal" Türkiye'de "Stalin Marşı" olarak da bilinirdi. Ancak, M. Özçay'ın sözleriyle, "Enternasyonal Marşı Türkiye proletaryasının mücadele tarihi boyunca Türkiyeli emekçilere ışık tutmuş, onların yüreğini güven ve mücadele azmiyle doldurmuştur. Ülkemizin proleter devrimcileri, en zor şartlarda bile, zindanlarda, işkencede, mahkemelerde ve meydanlarda "Enternasyonal" i haykırarak, zulme baskıya ve sömürüye karşı yüreklerindeki devrim ve bağımsızlık tutkusunu dile getirmişlerdir."

"Enternasyonal"ın sözlerini çeviren ve şiiri Türkçe'ye uyarlayan kişinin kimliği, marşı şiar edinmiş olan kitlelerce bile hâlâ bilinmiyor. 1917 Devrimi'nden sonra, "Enternasyonal"ın sözleri Vâlâ Nurettin (Vâ-Nû) tarafından Türkçeye çevrildi.(4) Vâ-Nû, Nâzım Hikmet ile birlikte Moskova'da geçirmiş olduğu üniversite öğrencilik yıllarını anlatırken, "Ben de bu arada, aslı Fransızca olan ve Sovyet İnkılâbı'nca benimsenen meşhur Enternasyonal Marşı'nı Türkçeye çevirdim. Halen sosyalist memleketlerin Türkleri arasında söylenen ve ara sıra radyolarda da duyulan bu tercüme benimdir" diyordu.

Mete Tunçay'ın Eski Sol Üzerine Yeni Bilgiler kitabında Türkiye Komünist Fırkası'nın Azerbaycan Komünist Fırkası İkinci Kongresi'ne Yoldaşlık Armağanı adlı dört sayfalık bir belge yayımlanmıştı. Bu belgede yer alan Enternasyonal çevirisinde "yürekler" kelimesinin yerine "vicdanlar" kelimesi gibi küçük farklılıklar gözlenmektedir. En büyük fark, 1920 yılında yayımlanmış olan bu metindeki "Yok bize kimsenin imdâdı/ Sultânlardan, paşalardan!) Bunlar bütün insânlar cellâdı/ Kendimizdir bizi hür yaşatan" dizelerinin 1923 mayısında yayımlanmış olan Aydınlık nüshasında "Yok bize hiç kimsenin imdâdı/ Sultânlardan, vezirlerden!/ Biz bunlardan kurtaracak/ Kuvvetimizdir ancak," şekline dönüştürülmüş olmasıydı. 1920 metni ile 1923 metni arasındaki bu önemli farklılık, bu iki tarih arasında Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Ankara Hükümeti'nin Milli Mücadele'yi kazanmış ve Misâk-ı Milli sınırlarını düşman işgalinden kurtarmış olmasından kaynaklanmış olsa gerek! Enternasyonal Marşı'nın Osmanlı İmparatorluğu (5) ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerindeki farklı sözlerini sunuyoruz. ◀

(1) M. Özçay. "29 Haziran 1871: 'Enternasyonal'in Doğduğu Tarih", Papirüs, No. 6, Haziran 1997, ss. 14-15. (2) Sarper Özsan, "Enternasyonal, Proletarya Sanatının En Yetkin Örneklerinden Biridir", Papirüs, No. 6, Haziran 1997, ss. 16-17. (3) M. Özçay. "29 Haziran 1871: 'Enternasyonal'in Doğduğu Tarih", s. 15. (4) Hikmet Akgül. "Enternasyonal Marşı ve Çevireni Üzerine", Tarih ve Toplum, Cilt XXIX, No. 174, Haziran 1998, s. 3. (5) "Enternasyonal", Aydınlık, No. 15, Mayıs 1339 / Mayıs 1923, s. 378.

Enternasyonal'in Türkçesi Vâ-Nû'dan...

Vladimir İlyiç Lenin...

Türkiye Komünist Partisi'nin 1920 yılında katledilen kurucusu Mustafa Suphi...

ENTERNASYONAL

OSMANLI DÖNEMİ

Kalk ey lanetle damgalanmış
Aç ve çıplak mazlûm dünyâ!
Zulme karşı yürekler yanmış,
Alevlenmiş bu dava!

Yıkılım bu köhne cihânı
Kuralım bir yeni âlem:
Arzın sefil ve mahkûm insânı
Arza hâkim olur o dem..

Bu kavga son en kat'i şanlı bir harb olur,
Enternasyonelle insânlık can bulur.

Yok bize hiç kimsenin imdâdı
Sultânlardan, vezirlerden!
Bizi bunlardan kurtaracak
Kuvvetimizdir ancak.

Parçalayıp köhne zinciri
Hükmü ele almak için,
Kızgın iken döğün demiri,
Ocakları körükleyin!

Bu kavga son en kat'i şanlı bir harb olur,
Enternasyonelle insânlık can bulur.

Demir kollar zahmet ordusu
Dünyâda bizleriz ancak;
Zahmetkeşin fabrika, toprak;
Tenbellere ölüm! Korku!

Cellâdların başında bir gün
Şimşek çakar, ölüm gürler!
Al bayrakla doğan parlak gün
Bize kurtuluş getirir!

Bu kavga son en kat'i şanlı bir harb olur,
Enternasyonelle insânlık can bulur.

CUMHURİYET DÖNEMİ

Uyan artık uykudan uyan
Uyan esirler dünyası.
Zulme karşı hincımız volkan,

Kavgamız ölüm kalım kavgası.

Yıkılım bu köhne düzeni,
Biz başka dünya isteriz,
Bizi hiçe sayanlar bilsin,
Bundan sonra her şey biziz.
Bu kavga en sonuncu kavgamızdır artık,
Enternasyonelle kurtulur insânlık.

Tanrı, patron, bey, ağa, sultan,
Nasıl bizleri kurtanır,
Bizleri kurtaracak olan,
Kendi kollarımızdır.

İsyân ateşini körükle,
Zulmü rüzgârla savur,
Kollarının bütün gücüyle
Tavı gelen demire vur.

Bu kavga en sonuncu kavgamızdır artık,
Enternasyonelle kurtulur insânlık.

Hem fabrikalar, hem de toprak,
Her şey emekçinin malı.
Asaklara tanımayız hak
Her şey emeğin olmalı.

Cellatların döktükleri kan
Bir gün onları boğar,
Bu kan denizinin ufkundan
Kıpkızıl bir güneş doğar.

Bu kavga en sonuncu kavgamızdır artık,
Enternasyonelle kurtulur insânlık.